

Ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelma 2023-2025

Pohjois-Karjala

LUONNOS

Sisällys

1 Johdanto	3
2 Ehkäisevää päihdetyötä ohjaavat lait, strategiat ja suunnitelmat	4
2.1 Lakisääteiset tehtävät.....	4
2.2 Ehkäisevää päihdetyötä ohjaavat kansalliset ja maakunnalliset strategiat ja suunnitelmat	4
3 Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Pohjois-Karjalassa	6
3.1 Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa	6
3.2 Ehkäisevän päihdetyön rakenteet hyvinvointialueella.....	7
3.3. Pohjois-Karjalassa toimivat ehkäisevän päihdetyön verkostot	7
3.4 Asukkaiden ja järjestöjen osallisuus ehkäisevässä päihdetyössä	8
4 Päihteiden käyttö ja pelaaminen sekä niiden aiheuttamat haitat Pohjois-Karjalassa	9
4.1 Päihteiden käytöltä suojaavat tekijät ja riskitekijät.....	9
4.2 Päihteiden käyttö ja pelaaminen Pohjois-Karjalassa.....	10
4.2 Päihdetilannekyselyn tulokset.....	13
4.3 Hyvinvointialueen HYTE-kerroin: alkoholinkäytön mini-interventiot	14
5 Johtopäätökset ja kehittämistarpeet	15
6 Ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelma 2023-2025.....	16
Lähteet.....	21

1 Johdanto

Ehkäisevä päihdetyö on työtä päihteiden käytön sekä niistä aiheutuvien haittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Ehkäisevä päihdetyö on osa hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistä, jota tekevät yhdessä kunnat, hyvinvointialueet ja alueen muut toimijat. Pitkäjänteinen ehkäisevä päihdetyö vähentää inhimillistä kärsimystä, sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta sekä väestöryhmien välisiä terveyseroja, lisää työn tuottavuutta ja varmistaa väestön työ- ja toimintakyvyn myös tulevaisuudessa. (THL 2020). Ehkäisevää päihdetyötä tehdään vahvistamalla päihteiden sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön sekä rahapelaamiseen vaikuttavia suojatekijöitä tai vähennetään riskitekijöiden vaikutusta.

Ehkäisevä päihdetyö kuuluu kuntien ja hyvinvointialueiden lakisääteisiin tehtäviin (Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015). Lain mukaan ehkäisevä päihdetyö kattaa alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja muiden päihtymiseen käytettävien aineiden sekä rahapelaamisen aiheuttamien haittojen ehkäisyn. Viime aikoina rahapelaamisen rinnalla on alettu puhua myös digipelaamisen haitoista. Sosiaali- ja terveysministeriö johtaa ehkäisevää päihdetyötä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL vastaa työn kansallisesta ohjauksesta ja kehittämisestä, ja Aluehallintovirastot ohjaavat ja tukevat kuntia sekä hyvinvointialueita lain mukaisen työn toteutumisessa. Pohjois-Karjalassa Siun sote (jatkossa Pohjois-Karjalan hyvinvointialue) koordinoi alueellista ehkäisevää päihdetyötä. Siun soten kehittämisspalvelut vastaavat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaatiosta, jonka yksi osa-alue ehkäisevä päihdetyö on.

Tämä on Pohjois-Karjalan ensimmäinen kokoava ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelma, johon on kuvattu alueella tehtävän ehkäisevän päihdetyön kokonaisuus. Suunnitelmaa ovat olleet mukana laatimassa Pohjois-Karjalan ehkäisevän päihdetyön verkoston jäsenet sekä Siun soten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ohjausryhmä. **Lisäksi suunnitelmaa on esitelty ja siihen ovat ottaneet kantaa hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimet (vammaisneuvosto 7.12.2022, nuorisovaltuusto 13.12.2022, vanhusneuvosto 16.12.2022, lapsi- ja perheasiainneuvosto? sekä osallisuusvaliokunta?).**

Alueellinen ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelma on tarkoitettu hyödynnettäväksi erityisesti Pohjois-Karjalan alueen kunnille, sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille, kunta- ja aluevaltuutetuille sekä järjestö-, seurakunta-, oppilaitos- ym. toimijoille oman työnsä tueksi. Suunnitelmaan on kirjattu keskeiset keinot, joilla ehkäisevän päihdetyön rakenteita saadaan vahvemmiksi, viestintää suunnitelmallisemmaksi ja käyttöön toimivaksi todettuja ehkäisevän päihdetyön menetelmiä.

2 Ehkäisevää päihdetyötä ohjaavat lait, strategiat ja suunnitelmat

2.1 Lakisäätöiset tehtävät

Ehkäisevä päihdetyö kuuluu kuntien ja hyvinvointialueiden lakisäätöisiin tehtäviin. Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) varmistaa ehkäisevän päihdetyön toimintaedellytykset ja edistää siten terveyden ja hyvinvoinnin tasa-arvoa. Lisäksi ainakin [alkoholilaki](#), [tupakkalaki](#), [arpajaislaki](#) sekä [laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä](#) määrittävät myös ehkäisevään päihdetyöhön liittyviä asioita.

Kuntien ja hyvinvointialueiden lakisäätöiset tehtävät ehkäisevässä päihdetyössä ovat:

(THL 2022 laatima koonti)

- Ehkäisevän päihdetyön huomioiminen osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä sitä koskevaa suunnittelua ja seuranta (ml. vuosittaiset neuvottelut).
- Päihdeolojen seuranta alueittain ja väestöryhmittäin sekä niitä koskeva tiedotus.
- Päihde-, tupakka- ja nikotiini- sekä rahapelihaittoja ja niiden vähentämistä koskeva viestintä yksilöille ja koko väestölle.
- Päihde-, tupakka- ja nikotiini- sekä rahapelihaittojen ehkäisevän osaamisen lisääminen ja tukeminen kaikissa kunnan ja hyvinvointialueen tehtävissä.
- Ehkäisevän päihdetyön toimien esittäminen ja edistäminen eri hallinnonaloilla.
- Toimien sovittaminen yhteen kunnan ja hyvinvointialueen välillä sekä eri toimijoiden (mm. poliisi, alkoholi- ja tupakkalakien noudattamisen valvonta, elinkeinoelämän ja ehkäisevään päihdetyöhön osallistuvat yleishyödylliset yhteisöt) kanssa.
- Asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen haittojen vähentämiseksi.

Kunnat huolehtivat lakisäätöisistä tehtävistään omissa toimintaympäristössään ja omissa palveluissaan (hallinnonrajat ylittäen). Hyvinvointialue varmistaa ehkäisevän päihdetyön tehtävien toteutumisen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Työn vaikuttavuuden lisäämiseksi on tärkeää tehdä sitä samansuuntaisesti.

2.2 Ehkäisevää päihdetyötä ohjaavat kansalliset ja maakunnalliset strategiat ja suunnitelmat

[Kansallinen päihde- ja riippuvuusstrategia](#) (STM 2021a) linjaa Suomessa tehtävää päihde- ja mielenterveystyötä vuoteen 2030 saakka. Ehkäisevän päihdetyön osalta strategia korostaa erityisesti päihde- ja riippuvuusongelmien varhaista tunnistamista sekä vähentämisen ja lopettamisen tukea laajasti eri palveluissa sekä palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden lisäämistä. Kokonaan ehkäisevään päihdetyöhön kohdennettu [Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma](#) (STM 2021b) sisältää painopistealueet työlle vuoteen 2025 saakka. Toimintaohjelma tukee ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain toimeenpanoa antaen suuntaviivat alueilla ja kunnissa tehtävälle työlle. Toimintaohjelman kuusi painopistealuetta on kuvattu alla ja niihin liittyvät toimenpiteet koskevat laajasti eri toimijoita.

Pohjois-Karjalaan laadittu [hyvinvointistrategia 2020-2025](#) (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2019) ja sen [toimintasuunnitelma](#) (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2020) linjaavat hyvinvointiin liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä seuraaville vuosille. Moni näistä tavoitteista on sellainen, jolla ehkäistään myös päihteiden käyttöä ja siitä aiheutuvia haittoja laajemminkin. Esimerkiksi päihdeongelmien vähentäminen, yksinäisyyden kokemuksen vähentäminen, osallisuuden kokemuksen lisääminen, savuttomuuden edistäminen ja työllisyyteen kannustaminen ovat tavoitteita, jotka edistävät myös päihteettömyyttä tai vähentävät päihdehaittoja. [Siun soten alueellisessa laajassa hyvinvointikertomuksessa 2022](#) yhdeksi hyvinvoinnin haasteeksi on nähty mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyvät pulmat.

Alle on listattu edellä mainituissa strategisissa asiakirjoissa annettuja toimenpidesuosituksia ehkäisevään päihdetyöhön Pohjois-Karjalassa:

- Pakka-toimintamallin käyttöönotto kunnissa.
- Vanhemmuuden tuen menetelmien käyttöönotto (esim. Lapset puheeksi).
- Savuttomaksi kunnaksi julistautuminen ja sen periaatteiden noudattaminen.
- Järjestötoimijoiden kouluttaminen päihteisiin liittyvien haasteiden tunnistamiseksi ja palveluihin ohjaamiseksi.
- Viestinnälliset toimenpiteet lisäämään sekä sote-ammattilaisten että väestön tietoa, osaamista ja ymmärrystä päihteisiin liittyen.

Koko maakuntaa koskevien strategioiden lisäksi Pohjois-Karjalan kuntien laajoista hyvinvointikertomuksista ja -suunnitelmista löytyy ehkäisevään päihdetyöhön liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä. Lähes kaikki kunnat ovat nostaneet ehkäisevän päihdetyön kehittämisen ja/tai päihteiden käytön vähentämisen yhdeksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteeksi kuluvalle valtuustokaudelle. Joensuun kaupungilla ja Liperin kunnalla on tällä hetkellä myös voimassa oleva ehkäisevää päihdetyötä tarkentava suunnitelma (Joensuun kaupunki 2022: [Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2022-2025](#) & Liperin kunta 2021: [Mielen hyvinvoinnin ja ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2022–2024](#)). Muissa kunnissa ehkäisevää päihdetyötä linjataan osana kunnan hyvinvointikertomusta ja -suunnitelmaa.

3 Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Pohjois-Karjalassa

3.1 Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa

Alla olevaan taulukkoon on koottu itsearviointina Pohjois-Karjalan kuntien ehkäisevän päihdetyön rakenteiden vahvuus. Rakenteiden vahvuutta kuvataan neljällä osa-alueella: 1) lakisääteinen ehkäisevän päihdetyön toimielin, 2) monialainen ehkäisevää päihdetyötä toimeenpaneva työryhmä, 3) ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava yhdyshenkilö tai koordinaattori, 4) toimintasuunnitelma, johon ehkäisevä päihdetyö sisältyy. Rakenteet on pisteytetty pistein 0-4, jossa 0= ei lainkaan rakenteita, 4= vahvat rakenteet.

Pohjois-Karjalan kuntien ehkäisevän päihdetyön rakenteet 10/2022

Kunta	Lakisääteinen ehkäisevän päihdetyön toimielin	Monialainen ehkäisevää päihdetyötä toimeenpaneva ryhmä	Ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava yhdyshenkilö	Toimintasuunnitelma, johon ehkäisevä päihdetyö sisältyy	Rakenteiden vahvuus
Kontiolahti	Hyvinvointi-neuvottelukunta	Hyvinvoinnin johtoryhmä	Sini Rantaeskola	Hyvinvointisuunnitelma	4/4
Nurmes	HyTe-ryhmä	HyTe-ryhmä	Armi Laukkanen	Hyvinvointisuunnitelma	4/4
Iloanta	Hyvinvointilautakunta	MOPS-ryhmä	Joni Putkinen	Hyvinvointisuunnitelma Liikunta- ja nuorisotoimen toimintaohjelma	4/4
Joensuu	Sote-neuvottelukunta (2022 loppuun)	Joensuun EPT-verkosto	Hilkka Mäkinen	Hyvinvointisuunnitelma Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma	4/4
Juuka	Hyvinvointilautakunta	Lasten ja nuorten ohjaus- ja palveluverkosto	Henna Rotinen	Ei voimassa olevaa?	3/4
Lieksa	Hyvinvointilautakunta	HyTe-ryhmä	Juha Rynnänen	Hyvinvointisuunnitelma	4/4
Liperi	Hyvinvointilautakunta	EPT-koordinaatio-ryhmä	Eeva Elomäki	Hyvinvointisuunnitelma Mielen hyvinvoinnin ja ehkäisevän päihdetyön suunnitelma	4/4
Heinävesi	Mielenterveys- ja päihdetyöryhmä	Mielenterveys- ja päihdetyöryhmä	Markus Lindroos	Hyvinvointisuunnitelma	4/4
Outokumpu	Hyvinvointilautakunta	Nuorisoverkosto	Jukka Orenius	Hyvinvointisuunnitelma	4/4
Polvijärvi	Sivistyslautakunta	PAVE-verkosto	Ville Hyvönen?	Hyvinvointisuunnitelma	4/4
Kitee	HyTe-ryhmä	Hyte-ryhmä	Tapio Niskanen	Hyvinvointisuunnitelma	4/4
Rääkkylä	Hyvinvointilautakunta	Kunnan johtoryhmä	Jyrki Kymäläinen	Hyvinvointisuunnitelma	4/4
Tohmajärvi	Sivistyslautakunta	Hyte-ryhmä	Petri Pasanen	Hyvinvointisuunnitelma	4/4

3.2 Ehkäisevän päihdetyön rakenteet hyvinvointialueella

Ehkäisevän päihdetyön rakenteita hyvinvointialueella ovat:

- **Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta**, joka toimii ehkäisevää päihdetyötä hyvinvointialueella seuraavana ja ohjaavana tahona.
- **Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ohjausryhmä**, joka tunnistaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tarpeita alueellamme ja sitä kautta määrittää mm. sote-kunta-yhteistyön prioriteetteja myös ehkäisevään päihdetyöhön liittyen.
- **Ennaltaehkäisevän päihdetyön asiantuntija**, joka koordinoi ja yhteensovittaa ehkäisevää päihdetyötä koko Pohjois-Karjalassa ja edistää vaikuttavien toimenpiteiden käyttöä sote-palveluissa, kunnissa ja muissa toimintaympäristöissä.
- **Ehkäisevän päihdetyön sisältävä suunnitelma** eli valtuuston hyväksymä Siun soten laaja hyvinvointikertomus 2022 sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunnan hyväksymä ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelma 2023-2025 ohjaavat ehkäisevää päihdetyötä.

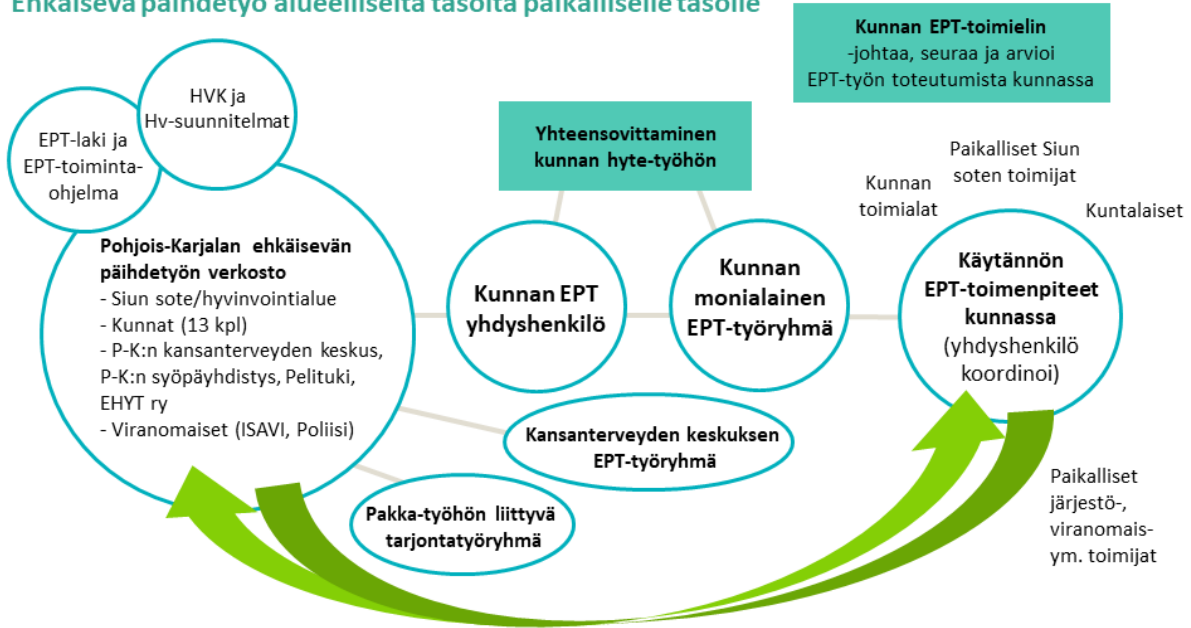
3.3. Pohjois-Karjalassa toimivat ehkäisevän päihdetyön verkostot

Pohjois-Karjalan ehkäisevän päihdetyön verkostoon (EPT-verkosto) kuuluu jokaisen 13 kunnan ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, hyvinvointialueen edustajat, järjestöedustajat (Pohjois-Karjalan Kansanterveyden keskus, Pohjois-Karjalan Syöpäyhdistys, Pelituki ja EHYT ry) sekä Itä-Suomen aluehallintoviraston ylitarkastaja ja Poliisin ennalta estävän toiminnan edustaja. Verkoston tehtävänä on huolehtia alueellisen EPT-yhteistyön toteutumisesta yhteisten tavoitteiden suuntaan, kehittää ehkäisevää päihdetyötä, seurata alueen päihteiden käytön tilannetta, miettiä yhteisiä viestinnän kärkiä sekä toimia kuntien ja muiden toimijoiden kesken tiedon välittämisen ja keskinäisen vertaiskehittämisen alustana. Hyvinvointialue kutsuu verkoston koolle 4-5 kertaa vuodessa.

Pohjois-Karjalan kansanterveyden keskuksen ylläpitämä EPT-työryhmä toimii EPT-verkoston alaisuudessa käytännön toimenpiteitä toteuttavana ryhmänä. Ryhmän kokoonpano ja tehtävät hakevat vielä muotoaan. Käytännössä ryhmän jäsenet ovat kohdentaneet toimenpiteitä tiettyihin kohderyhmiin tapahtumien muodossa, kuten Pohjois-Karjalan rajavartioston rajajääkärikomppanian jokaiselle saapumiserälle ja Riverian opiskelijoille sekä järjestänyt koulutuksia ammattilaisille. Työryhmä kokoontuu 4-5 kertaa vuodessa.

Hyvinvointialueen koolle kutsuma maakunnallinen Pakka-tarjontatyöryhmä on aloittanut toimintansa keväällä 2022 ja se kokoaa yhteen alueen elinkeino- ja viranomaistoimijoita. Työryhmä sopii yhdessä alkoholin, tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä rahapelien vastuulliseen myyntiin ja anniskeluun liittyvistä toimintatavoista ja kehittämisestä. Työryhmässä ovat mukana mm. Pohjois-Karjalan Osuuskaupan, Pohjois-Karjalan Yrittäjien, Alkon, Veikkauksen, viranomaisten sekä median edustajat. Työryhmä kokoontuu n. 4 kertaa vuodessa.

Ehkäisevä päihdetyö alueelliselta tasolta paikalliselle tasolle

3.4 Asukkaiden ja järjestöjen osallisuus ehkäisevässä päihdetyössä

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä velvoittaa kuntia ja hyvinvointialueita edistämään asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia päihde-, tupakka- ja rahapelihaittojen ehkäisyssä. Asukkaita voidaan osallistaa erilaisin keinoin ehkäisevän päihdetyön tiedon koontiin, päätöksentekoon, suunnitteluun sekä toteutukseen. Kunnissa ja hyvinvointialueella on jo olemassa olevia osallisuusrakenteita, joita kannattaa ehkäisevässä päihdetyössä hyödyntää.

Kunnissa toimivia osallisuusrakenteita ovat esimerkiksi:

- Nuorisovaltuustot
- Vanhusneuvostot
- Vammaisneuvostot
- Paikalliset järjestöjen yhteistyöryhmät (esim. PaikallisJANet) ja järjestöfoorumit.

Hyvinvointialueella toimivia osallisuusrakenteita ovat esimerkiksi:

- Nuorisovaltuusto
- Vanhusneuvosto
- Vammaisneuvosto
- Lapsi- ja perheasiainneuvosto
- Osallisuusvaliokunta

Lisäksi Pohjois-Karjalan maakuntaliiton alaisuudessa toimii Pohjois-Karjalan järjestöasiain neuvottelukunta JANE, joka on maakunnan järjestöjen yhteistyörakenne. Neuvottelukunnan jäsenet edustavat järjestöjä eri toimialoilta. JANE toimii järjestö- ja yhdistystoiminnan asiantuntijaryhmänä. JANE ja hyvinvointialue järjestävät yhteistyössä kaikille avoimia järjestöfoorumeita.

4 Päihteiden käyttö ja pelaaminen sekä niiden aiheuttamat haitat Pohjois-Karjalassa

Laadukas ehkäisevä päihdetyö perustuu tietoon. Tieto auttaa tunnistamaan ehkäisevään päihdetyöhön liittyviä tarpeita. Tietoa pohjoiskarjalaisten päihteiden käytöstä ja siitä aiheutuvista haitoista on saatavilla kansallisista tutkimuksista kuten kouluterveyskyselystä ja FinSote-tutkimuksesta sekä Sotkanetin avoimesta tilastopalvelusta. Tässä kappaleessa esitellään keskeisiä päihdeindikaattoreita ikäryhmittäin ja sukupuolittain tarkasteltuna. Indikaattoritiedot ovat peräisin FinLapset-tutkimuksesta, Kouluterveyskyselystä, FinSote-tutkimuksesta, Suomalainen rahapelaaminen -väestökyselystä, TEA-viisarikyselystä sekä Poliisin tilastoista.

4.1 Päihteiden käytöltä suojaavat tekijät ja riskitekijät

Jotta ehkäisevän päihdetyön toimenpiteitä kohdistetaan oikein, on tärkeää tunnistaa päihteiden käytöltä suojaavia tekijöitä ja päihteiden käytölle altistavia riskitekijöitä ja pyrkiä vaikuttamaan niihin. Suojaavat tekijät ovat yksilön, yhteisön tai yhteiskunnan piirteitä, jotka ehkäisevä tai vähentävät riskiä päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön tai rahapelaamisen aloittamiseen tai ongelmien syntyyn. Riskitekijät puolestaan ovat yksilön, lähipiirin tai yhteiskunnan piirteitä, tilanteita tai tapahtumia, jotka tietyissä olosuhteissa lisäävät päihde- tai peliongelman todennäköisyyttä. (THL 2022. Opas kunnille ja hyvinvointialueille).

Suojaavia tekijöitä ovat esimerkiksi:

- turvallinen ja kannustava kasvu ympäristö, kasvua tukeva varhaiskasvatus ja perusopetus
- hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot
- turvalliset ja luottamukselliset sosiaaliset suhteet
- vallitseva päihteisiin ja muihin riippuvuuksiin liittyvä kulttuuri, eli päihde-, tupakka- ja nikotiini- sekä rahapelihaittoja ehkäisevät ja stigmaa purkavat asenteet
- päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden tai rahapelien vaikea saatavuus (esim. tiukka ikärajakontrolli)

Riskitekijöitä ovat esimerkiksi:

- kasvu ympäristön monimuotoiset ongelmat, kuten väkivalta ja laiminlyönnit sekä turvattomuus ja osattomuus
- toimeentulon tai työllistymisen ongelmat
- yksinäisyys, heikot sosiaaliset suhteet, sairastuminen
- vallitseva päihteisiin myönteisesti suhtautuva kulttuuri
- päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden tai rahapelien helppo saatavuus

4.2 Päihteiden käyttö ja pelaaminen Pohjois-Karjalassa

Siun soten laajassa hyvinvointikertomuksessa 2022 on valittu ehkäisevän päihdetyön keskeisiksi seurantaindikaattoreiksi seuraavat indikaattorit:

- Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa (4. ja 5.lk)
- Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista (8. ja 9.lk & toinen aste)
- Kokeillut kannabista vähintään kaksi kertaa (8. ja 9.lk & toinen aste)
- Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (20-64-vuotiaat & 65 vuotta täyttäneet)

Indikaattorit on **lihavoitu** alla olevissa ikäryhmittäisissä taulukoissa. Niitä on suositeltavaa myös kuntien seurata omissa hyvinvointikertomuksissaan ja -suunnitelmissaan. Lisäksi jatkossa niin hyvinvointialueen kuin kuntien hyvinvointikertomuksissa on huomioitava hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vähimmäistietosisältöjen mukaiset indikaattorit, joihin lukeutuu myös päihteiden käyttöä ja ehkäisevän päihdetyön toteutumista kuvaavia tietoja. Vähimmäistietosisältöasetus tulee voimaan vuonna 2023. Tässä osiossa on kuvattu myös vähimmäistietosisältöön tämänhetkisen tiedon valossa sisällytettävät päihdeindikaattorit.

Tässä kappaleessa on taulukoiden avulla esitelty päihteiden käyttöön ja pelaamiseen liittyviä muutoksia ikäryhmittäin ja sukupuolittain. Prosenttiluku kertoo ilmiön tilanteen uusimman saatavilla olevan tiedon pohjalta ja nuoli muutoksen suunnan verrattuna edelliseen mittausajankohtaan.

Lapset ja lapsiperheet

Kouluterveyskysely, muutokset 2019-2021	4.-5. lk	
	pojat	tytöt
Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa.	1 %	2 %
Käyttänyt jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta vähintään kerran.	5 %	3 %

Kouluterveyskyselyssä kysytään 4. ja 5. luokkalaisilta, ovatko he kokeneet vanhemman liiallisen alkoholinkäytön aiheuttaneen haittaa. Haitan kokeminen on melko vähäistä, ollen 1-2 % sekä Pohjois-Karjalassa että koko maassa, eikä viimeisen neljän vuoden aikana ole tapahtunut juuri muutosta tilanteessa. Kuntakohtaisia vaihteluita indikaattorin osalta kuitenkin löytyy. Vanhempien liiallisella alkoholinkäytöllä voi olla kauaskantoiset vaikutukset lapsen elämään ja tulevaisuuteen, minkä takia ilmiön seuraaminen on tärkeää. 4. ja 5.luokkalaisten tupakkatuotteiden ja sähkösavukkeiden kokeilut ovat viimeisen neljän vuoden aikana vähentyneet pohjoiskarjalaisilla alakoululaisilla ollen kuitenkin pojilla hieman yleisempiä kuin tytöillä. Kokeilut ovat yhtä yleisiä Pohjois-Karjalassa kuin Suomessa keskimäärin (4 %).

Yläkouluikäiset ja toisen asteen opiskelijat

Kouluterveyskysely, muutokset 2019-2021						
% - luku vuoden 2021 tulos	8.-9. lk		Lukio 1.-2. vuosi		Ammatillinen oppilaitos 1.-2. vuosi	
	pojat	tytöt	pojat	tytöt	pojat	tytöt
	tilanne pysynyt ennallaan	vähentynyt	lisääntynyt	tilanne pysynyt ennallaan	vähentynyt	lisääntynyt
Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiiniainesten käyttöä tai rahapelaamista.	8 %	5 %	7 %	5 %	21 %	13 %
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa.	9 %	8 %	12 %	14 %	30 %	19 %
Käyttää päivittäin jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta.	12 %	6 %	6 %	5 %	32 %	19 %
Nuuskaa päivittäin.	6 %	2 %	3 %	2 %	13 %	3 %
Pelaa rahapelejä viikottain.	7 %	1 %	6 %	1 %	9 %	1 %
Kokeillut kannabista vähintään kaksi kertaa.	4 %	4 %	7 %	5 %	5 %	9 %
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran.	7 %	6 %	10 %	9 %	11 %	14 %

Yläkouluikäisten ja toisen asteen opiskelijoiden huolta herättävä päihteiden tai tupakka- ja nikotiiniainesten käyttö tai rahapelaaminen on kouluterveyskyselyn mukaan vähentynyt viimeisen neljän vuoden aikana niin Pohjois-Karjalassa kuin koko maassa. Tilastojen mukaan positiivisia muutoksia on tapahtunut erityisesti pohjoiskarjalaisilla toisen asteen opiskelijoilla tupakka- ja nikotiiniainesten käytön osalta sekä rahapelien pelaamisessa. Sen sijaan 8. ja 9.luokan oppilailla päihteiden, tupakkatuotteiden käytön ja rahapelaamisen osalta ei ole muutosta juuri tapahtunut suuntaan tai toiseen. Kannabiskokeilut ovat viimeisen neljän vuoden aikana lievästi kasvaneet, tosin vuosien 2019-2021 välillä ei muutosta kokeiluissa juuri tapahtunut. Päihteiden sekä tupakkatuotteiden käyttö ja rahapelaaminen on yleisempää ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla kuin yläkoululaisilla tai lukiolaisilla.

Terveiden edistämisen aktiivisuus -kyselyn (TEA-viisari) mukaan Pohjois-Karjalan alueella 65 %:lla kouluista on ollut vuonna 2021 yhteisesti sovittu käytäntö tai toimintaohje päihteiden käytön ehkäisemiseksi sekä oppilaiden ja henkilökunnan tupakkatuotteiden käyttöön puuttumiseksi koulun alueella. Luku on hieman alhaisempi kuin koko maan luku (71 %).

Työikäiset (20-64-vuotiaat)

FinSote-tutkimus, muutokset 2018-2020

%-luku vuoden 2020 tulos

- tilanne pysynyt ennallaan
- vähentynyt
- lisääntynyt

	20-64 v.	
	miehet	naiset
Käyttää liikaa alkoholia.	36 %	18 %
Tupakoi päivittäin.	16 %	11 %
Nuuskaa päivittäin.	3 %	1 %
Käyttänyt kannabista viimeisen 12 kk aikana.	4 % Ei vertailutietoa	1 % Ei vertailutietoa

Alkoholia liikaa käyttävien osuus työikäisistä on koko Suomessa laskenut viimeisen neljän vuoden aikana, mutta Pohjois-Karjalassa suunta on ollut päinvastainen miesten osalta. Koko maassa alkoholia liikaa käyttävien osuus vuonna 2020 oli 30 % ja Pohjois-Karjalassa hieman alhaisempi eli 28 %. PYLL-indeksillä tarkasteltuna alkoholiperäisten kuolemien vuoksi menetetyt elinvuodet ovat Pohjois-Karjalassa korkeammalla tasolla kuin koko maassa. Pohjois-Karjalan PYLL-indeksi vuonna 2020 oli 1175, kun se koko maassa oli 859. Koko maan indeksi on ollut viime vuosina laskusuuntainen, mutta Pohjois-Karjalan indeksi pysynyt ennallaan tai hieman noussut. Tämä tarkoittaa sitä, että Pohjois-Karjalassa tapahtuu alkoholikuolemia enemmän tai niihin kuolla nuorempina kuin koko maassa.

Poliisin tilastojen mukaan poliisin tietoon tulleita rattijuopumustapauksia vuonna 2021 oli Pohjois-Karjalassa 443 kappaletta. Määrä on alhaisempi kuin aiempina vuosina. Päihtyneiden säilöönottoja tehtiin 1186 kappaletta, mikä on myös vähemmän kuin aiempina vuosina. Turvallisuutta ja järjestystä kuvaaviin tietoihin vaikuttavat osaltaan myös viranomaisten aktiivisuus ja resurssit.

Päivittäinen tupakointi on jo kauan ollut laskussa koko Suomessa, mutta Pohjois-Karjalassa laskutahti on hidastunut, naisilla jopa pysähtynyt. Vuonna 2020 päivittäin tupakoivia pohjoiskarjalaisia 20-64-vuotiaita oli 14 % ja koko Suomessa 12 %. Päivittäin nuuskaavien osuus samana vuonna oli Pohjois-Karjalassa 2 %, kun se oli koko maassa 3,6 %. Kannabista viimeisen 12 kuukauden aikana käyttäneiden osuus oli Pohjois-Karjalassa pienempi (2 %) kuin koko maassa (4 %). Poliisin tietoon tulleita huumausainerikoksia oli Pohjois-Karjalassa 498 kappaletta vuonna 2021, mikä on vähemmän kuin kolmena edeltävänä vuonna. Riskitason pelaamista kartoittavan tutkimuksen tulosten mukaan vuonna 2019 riskitason pelaajia oli pohjoiskarjalaisista 13,8 %, mikä on saman verran kuin koko maassa. Riskitason pelaaminen on vähentynyt niin Pohjois-Karjalassa kuin koko maassa.

Ikäihmiset (65 vuotta täyttäneet)

FinSote-tutkimus, muutokset 2018-2020

%-luku vuoden 2020 tulos

- 🔄 tilanne pysynyt ennallaan
- 📉 vähentynyt
- 📈 lisääntynyt

	65 v. +	
	miehet	naiset
Käyttää liikaa alkoholia.	42 % 🔄	15 % 📈
Tupakoi päivittäin.	7 % 📈	3 % 📉

Alkoholia liikaa käyttävien osuus pohjoiskarjalaisista 65 vuotta täyttäneistä miehistä on 42 % ja naisista 15 %, mikä on kuitenkin vähemmän kuin keskimäärin koko maassa vuonna 2020 (50 % ja 20 %). Alkoholia liikaa käyttävien osuus on miesten osalta pysynyt melko tasaisena ja naisten osalta hieman kasvanut. Ikäihmisillä päivittäinen tupakointi on harvinaisempaa kuin työikäisillä. 65 vuotta täyttäneille miehillä tupakointi on hieman lisääntynyt vuosina 2018-2020 ja naisilla taas vähentynyt. Pitemmällä aikavälillä tupakointi on kuitenkin myös tässä ikäryhmässä molemmilla sukupuolilla vähentynyt.

4.2 Päihdetilannekyselyn tulokset

Päihdetilannekysely järjestettiin Pohjois-Karjalassa ensimmäistä kertaa helmikuussa 2022. Kyselyllä selvitettiin pohjoiskarjalaisten näkemyksiä päihteiden, tupakan ja rahapelien käytöstä sekä mielipiteitä päihdehaittojen vähentämisen keinoista. Kyselyyn vastasi 1852 yli 13-vuotiasta pohjoiskarjalaista. Eniten kyselyyn vastasivat naiset ja alle 18-vuotiaat nuoret. Pohjoiskarjalaisten mielestä rahapelaamiseen sekä alaikäisten päihteiden käyttöön tulisi puuttua kunnissa aiempaa enemmän. Vastaajista reilusti yli puolet oli havainnut alaikäisten päihteiden käyttöä omassa kunnassaan viimeisen kuluneen vuoden aikana. Niin nuoret itse kuin vanhemmat ikäluokatkin toivoivat enemmän puuttumista alaikäisten päihteiden käyttöön. Alla on keskeisiä tuloksia päihdetilannekyselystä:

- 32 % on havainnut alkoholin välittämistä ja 42 % on havainnut tupakka- ja nikotiinituotteiden välittämistä alaikäisille.
- 40 % altistunut passiiviselle tupakoinnille mm. julkisilla paikoilla niin, että on kokenut siitä haittaa.
- 64 % oli sitä mieltä, että päihtyneille alkoholin myymiseen pitäisi suhtautua nykyistä tiukemmin.
- 31 % on pelännyt kadulla tai muulla julkisella paikalla kohtaamiaan päihtyneitä henkilöitä.
- 20 % on huolissaan läheisen päihteiden käytöstä, mutta vain 5 % omasta päihteiden käytöstään.
- 43 %:lta on kysytty alkoholinkäytöstä, 47 %:lta tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä, 27 %:lta huumausaineiden käytöstä ja 6 %:lta rahapelaamisesta sosiaali- ja terveydenhuollon (lääkäri, terveyden- ja sairaanhoitaja) vastaanotolla.
- 10 %:lle on annettu neuvontaa alkoholinkäyttöön, 11 %:lle tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön, 6 %:lle huumausaineiden käyttöön ja 3 %:lle rahapelaamiseen sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla viimeisen vuoden aikana.

4.3 Hyvinvointialueen HYTE-kerroin: alkoholinkäytön mini-interventiot

Hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävien valtionrahoituksen perusteeksi otetaan käyttöön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kerroin eli HYTE-kerroin. Vuoden 2023 alusta hyte-kertoimen mukainen summa jaetaan hyvinvointialueille asukasluvun mukaan. Toimintaa ja tuloksia väestötasolla kuvaavat indikaattorit huomioidaan ensimmäisen kerran vuoden 2026 rahoituksen jaossa. (Laki hyvinvointialueiden rahoituksesta 617/2021). HYTE-kertoimen tarkoituksena on kannustaa ja tukea hyvinvointialueita toteuttamaan monipuolisia ja suunnitelmallisia terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen toimenpiteitä. Yksi prosessi-indikaattori HYTE-kertoimessa on alkoholinkäytön mini-intervention toteutuminen, kun juomiseen liittyy haitta tai haittariski. Hyvinvointialueita kannustetaan siis jatkossa rahallisesti toteuttamaan alkoholinkäyttöön liittyvää puheeksiottoa ja mini-interventioiden toteutusta. Tämänhetkisen laskelman mukaan Pohjois-Karjalan lukema mini-interventioiden osalta olisi vain 3,1 (enimmillään voisi olla 100) mikä tarkoittaa, että alueellamme on tehostamisen varaa puheeksioton ja mini-interventioiden tekemisessä ja kirjaamisessa.

5 Johtopäätökset ja kehittämistarpeet

Edellä kuvattujen tietojen sekä arjessa tehtyjen havaintojen pohjalta Pohjois-Karjalasta löytyy sekä ilonaiheita että huolenaiheita päihteiden käyttöön, rahapelaamiseen sekä ehkäisevän päihdetyön kokonaisuuteen liittyen.

Ilonaiheet

- Nuorten päihteiden käytössä on tapahtunut paljon hyvää kehitystä, mm. vähentynyt alkoholin käyttö ja raittiiden osuuden kasvu, tupakoinnin väheneminen, rahapelaaminen väheneminen.
- Aikuisilla tupakointi on vähentynyt, vaikkakin tahti on viime vuosina hidastunut.
- Kuntien ehkäisevän päihdetyön perusrakenteet ovat jo vahvat, mutta niiden laatuun ja toimivuuteen on hyvä kiinnittää huomiota jatkossa.
- Tällä hetkellä ehkäisevän päihdetyön kokonaisresurssit maakunnassa ovat hyvät. Kokonaisuutta koordinoidaan ja Ennalta ehkäisevä päihdetyö Pohjois-Karjalassa -hanke toimeenpanee kansallisen ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman sisältöjä.

Huolenaiheet:

- Päihteiden sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön osalta on havaittavissa polarisoitumista. Ilmiöiden yleisyyteen vaikuttavat esimerkiksi koulutusaste ja sukupuoli.
- Aikuisilla käytetyin päihde on edelleen alkoholi, ja riskikäyttäjiä on väestömääräisesti paljon. Erityisesti ikäihmisten kohdalla on myös huoli alkoholin ja lääkkeiden yhteiskäytön vaikutuksista.
- On havaittu päihteisiin liittyviä sallivampia asenteita varsinkin nuorten keskuudessa.
- Alaikäiset saavat päihteitä helposti ja jopa tutut aikuiset välittävät niitä alaikäisille.
- Uusien nikotiinituotteiden tuotekehittely on nopeaa ja markkinointia tapahtuu sosiaalisessa mediassa erityisesti alaikäisille. Tämä altistaa sille, että uusia ilmiöitä (kuten sähkösavukkeen eli vapen käyttö) voi ilmaantua nopeastikin.
- Aikuisten rahapelaamiseen ja sen ehkäisyyn on kiinnitetty melko vähän huomiota.

Kehittämistarpeet:

- Päihteiden käytön, tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön sekä rahapelaamisen vähentäminen tavoitteena kaikissa ikäryhmissä
- Ennaltaehkäisyn näkökulmasta tärkeä kohdentaa toimia lapsiin, nuoriin ja perheisiin
 - lapset ja nuoret: kaikki päihteettömyyteen tukeminen, erityishuomiona nikotiinituotteet ja kannabis
- Työikäisillä ja ikäihmisillä päihteettömyyteen ja kohtuukäyttöön kannustaminen (erityisesti alkoholi)
- Päihteisiin liittyviin asenteisiin vaikuttaminen (nuoret, aikuiset)
- Saatavuuden rajoittaminen ja alaikäisille välittäminen.

Ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelmassa 2023-2025 tarkennetaan kuntien ja hyvinvointialueen lakisääteisten tehtävien pohjalta, millaisia yksittäisiä toimenpiteitä eri toimijat tekevät. Suunnitelmaan ei ole listattu kaikkea mahdollista ehkäisevän päihdetyön toimintaa (yleinen hyvinvointia ja terveyttä edistävä kuntien ja hyvinvointialueen sekä muiden toimijoiden ”perustoiminta”), vaan keskeiset kehittämisen alla olevat toimenpiteet. Suunnitelma auttaa ennen kaikkea kuntia ja hyvinvointialuetta tuomaan näkyviin olennaisia ehkäisevän päihdetyön toimenpiteitä, eli ehkäisevän päihdetyön lain mukaisia tehtäviä ja miten paikalliset kehittämistarpeet niissä näkyvät.

6 Ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelma 2023-2025

(L) = lakisääteinen tehtävä

1. Vahvat ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa ja hyvinvointialueella				
Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutaho	Aikataulu	Seurantamittarit/ arviointi
1.1 Lainmukaiset ja suositeltavat EPT-rakenteet löytyvät jokaisesta kunnasta ja hyvinvointialueelta.	1. Kunnat ovat nimenneet ehkäisevän päihdetyön toimielimen (L)	Kunnat		Itsearviointi EPT-rakenteiden vahvuudesta (0=ei rakenteita, 4=vahvat rakenteet)
	2. Kunnissa ja hyvinvointialueella on monialainen ryhmä, joka toimeenpanee EPT:tä	Kunnat Hyvinvointialue		
	3. Kuntiin ja hyvinvointialueelle on nimetty koordinoiva henkilö ehkäisevään päihdetyöhön	Kunnat Hyvinvointialue		
	4. Kunnissa ja hyvinvointialueella on voimassaoleva EPT:n sisältävä ja sitä ohjaava strategia tai suunnitelma (L)	Kunnat Hyvinvointialue		
1.2 Ehkäisevä päihdetyö näkyy osana hyte-suunnittelua ja -raportointia (L)	1. Päihdeindikaattorit ja päihdetilanteen kuvaus sekä johtopäätökset hyvinvointikertomuksissa -vähimmäistietosisältöjen EPT-indikaattorit huomioiden (L)	Kunnat / EPT-yhdyshenkilöt & hyvinvointikoordinaattorit Hyvinvointialue / EPT-asiantuntija & hyte-päällikkö		
	2. EPT-tavoitteet ja toimenpiteet on kirjattu hyvinvointisuunnitelmaan (L)	Kunnat / EPT-yhdyshenkilöt & hyvinvointikoordinaattorit Hyvinvointialue / EPT-asiantuntija & hyte-päällikkö		

	3.Päihdetilanteen, EPT-tavoitteiden ja toimenpiteiden raportointi valtuustolle lain edellyttämällä tavalla (L)	Kunnat / EPT-yhdyshenkilöt & hyvinvointikoordinaattorit Hyvinvointialue / EPT-asiantuntija ja hyte-päällikkö		

2. Päihdehaitoista ja ehkäisevän päihdetyön toimista viestiminen (L)				
Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutaho	Aikataulu	Seurantamittarit/arviointi
2.1 Päihdehaittoja ja niiden vähentämistä koskevaa tietoa tarjotaan yksilöille ja koko väestölle monikanavaisesti, suunnitelmallisesti ja laadukkaasti (L)	1.EPT-viestintäsuunnitelman laatiminen ja sen toteuttaminen -yhteiset viestinnälliset kärjet -ajankohtaisista ilmiöistä viestiminen -EPT-viikon viestintä -monikanavaisuus (esim. sosiaalinen media, printtimedia, Lähellä.fi)	EPT-hanke (väestö) EPT-asiantuntija (väestö) Kunnat (väestö ja yksilö) sote-ammattilaiset (yksilö) Kunnan EPT-yhdyshenkilö (väestö)	EPT-viestintäsuunnitelman mukaisesti/vuosikello	Viestintäsuunnitelmassa määritellyt mittarit
Päihdeoloista ja niissä tapahtuvista muutoksista tiedotetaan (L)	1.Kouluterveyskyselyn ym. kansallisten kyselyjen tuloksista tiedottaminen	EPT-asiantuntija/kuntien EPT-yhdyshenkilöt?	2023 syksy 2025 syksy (koulut.kysely) 2023 syksy, jatkossa 4 vuoden välein	
	2.Päihdetilannekyselyn tuloksista tiedottaminen	EPT-asiantuntija/EPT-hanke/kuntien EPT-yhdyshenkilöt?		

3. Vaikuttavien ehkäisevän päihdetyön toimenpiteiden edistäminen ja osaamisen lisääminen (L)					
Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutaho	Aikataulu	Seurantamittarit/arviointi	
3.1 Otetaan käyttöön vaikuttavia ja hyviksi todettuja toimenpiteitä ehkäisevään päihdetyöhön (L) Huom! Laki ei määrittele mitkä vaikuttavia toimenpiteitä pitää tehdä, mutta kansallisesti ohjataan ja suositellaan esim. seuraavia: vanhemmuuden tuen mallit, Pakka-toimintamalli, puheeksiotto&mini-interventiot&varhainen tuki, päihteitä käyttäville raskaana oleville suunnatut interventiot, opiskeluhuollon yhteisölliseen toimintaan liittyvät toimet, laadukas päihde- ja pelikasvatus, työpaikkojen päihdeohjelmat, huumeita käyttävien terveysneuvontapisteeet	1.Pakka-toimintamalli kunnissa ja maakunnallinen tarjontatyöryhmä - yhteiset työkalut: Pakka-info, ostokokeet, päihdetilannekysely, kuntalaisfoorumi, Festari-Pakka?	Kunnat EPT-hankkeen tukemana	2023 →	Käyttöön otetut Pakka-työkalut / kuinka monessa kunnassa	
	2.Savuton kunta- toimintamalli? Entä savuton sote-toimintaperiaatteet ja siitä johdetut toimenpiteet (esim. tupakkavieroitus)?	Kunnat/EPT-yhdyshenkilö Hyvinvointialue?			Savuton kunta -kuntien lukumäärä, savuttoman toimintakulttuurin itsearviointi? Tupakaton sote-auditointi vuosittain
	3.Vaikuttavan päihde- ja pelikasvatuksen kokonaisuuden tarkastelu/käyttöönotto -eri toimijat koulujen ja oppilaitosten päihdekasvatuksen tukena	EPT-verkosto Hyvinvointialue Kunnat Riveria, Luovi? Järjestöt (EHYT ry, Pelituki, Syöpäyhdistys, Kansanterveyden keskus, MAD?)	2023-2024		
	4. Päihteiden ja pelaamisen systemaattinen puheeksiotto (+mini-interventio) EPT-hoito- ja palveluketjun mukaisesti sekä kirjaamisen kehittäminen	Hyvinvointialue: Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto Oppilas- ja opiskeluhoito Suun terveydenhuolto Ikäneuvola Aikuisten sosiaalityö? Neuvolat? Muiden palvelualueiden kanssa keskustelut	2022 → 2023 → 2023 → 2022 → 2023→ 2023→	Tehtyjen puheeksiottojen ja mini-interventioiden määrät/vuosi	
	5.Päihteiden ja pelaamisen puheeksiotto muualla kuin sote-palveluissa + puheeksiotto-kortit (esim. varhaiskasvatus, nuorisopalvelut, työllisyyspalvelut, kehityskeskustelut)	Rääkkylä, Tohmajärvi, Kitee (kehityskeskustelut)	2023 →		

	6. Vanhemmuuden tuen mallit: Lapset puheeksi, Voimaperheet, Vahvuutta vanhemmuuteen, sähköinen perhekeskus?	Perhekeskus-verkosto Neurolat		
	7. Nuuskaton urheilu-toimintamallin pilotointi (Josba Juniorit)	Josba Juniorit, P-K:n Syöpäyhdistys, (Joensuun kaupunki, HVA)	2022-2023	
	8. Ankkuri-toiminta / Poliisin ennalta estävä toiminta -painopisteet tulevina vuosina?			
	9. Päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien kehittäminen?	Hyvinvointialue: Vauras-hanke?	2023	
	10. Päihteitä käyttävien matalan kynnyksen palvelukeskuksen perustamisen selvittäminen	Joensuun kaupunki ja hyvinvointialue	2023?	
	11. Järjestötoimijoiden pitämät tapahtumat ja muut vastaavat -nikotiinittomuusopittunnit 5.luokkalaisille (Joensuu & Kontiolahti) -Riverian tapahtumat -Onttolan Terveitä aamuja -tapahtumat	-P-K:n syöpäyhdistys ja kouluterveydenhuolto -EPT-työryhmä / P-K:n kansanterveyden keskus -EPT-työryhmä /P-K:n kansanterveyden keskus		
3.2 Eri alojen ammattilaiset hyödyntävät tarjolla olevia ehkäisevän päihdetyön työkaluja ja koulutuksia oman työnsä tueksi.	1.Koulutukset kunnissa työskenteleville	EPT-hanke HVA?	2023 2024-2025?	Koulutusten määrä Koulutuksiin osallistuneiden lukumäärä
	2. EPT-hoito- ja palveluketjun käyttöönottokoulutukset sote-ammattilaisille	EPT-hanke	2023	
	3.Muut koulutukset sote-ammattilaisille -EPT-hankkeen järjestämät koulutukset -Miepä kuuluu kaikille	EPT-hanke Hyvinvointialue/miepä?	2023 2023-2025	

	4.Koulutukset järjestö- ja seurakuntatoimijoille	EPT-hanke	2023	Koulutuspalautteet
	5.Liikunta- ja urheiluseuroissa työskentelevien ja toimivien EPT-tietoisuuden ja -osaamisen lisääminen (valmentaja-/ohjaajakoulutusten sisällöt, seura-analyysi)	Hyvinvointialue, Pokali, EPT-hanke	2023→	

4. Asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen ehkäisevässä päihdetyössä (L)

Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutaho	Aikataulu	Seurantamittarit/arviointi	
4.1 Asukkailla on mahdollisuus osallistua ehkäisevän päihdetyön toimien suunnitteluun ja toteutukseen	Päihdetilannekyselyyn osallistuminen, huomioiden haavoittuvassa asemassa olevat (sähköinen + paperinen kysely)	EPT-hanke HVA/EPT-asiantuntija Karelia AMK opiskelijat?	Syksy 2023	Kyselyyn osallistuneiden lukumäärä	
	Kuntalaisfoorumit (esim. osana järjestöilta, vanhempainilta, koululaisfoorumi)	Kunnat	Vuosittain	Järjestetyt kuntalaisfoorumit/määrä	
	Ehkäisevän päihdetyön teeman käsittely järjestöyhteistyöryhmissä ja järjestöfoorumeissa (JANE, paikallisJANE ym.)	Kunnat / EPT-yhdyshenkilö Hyvinvointialue / EPT-asiantuntija			
	Kuntien ja hyvinvointialueen vaikuttamistoimielinten kuuleminen tarvittaessa (nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto, vammaisneuvosto jne.)	Kunnat / EPT-yhdyshenkilö Hyvinvointialue / EPT-asiantuntija			
	Hyvinvointiasemien hyvinvointipisteet ja yhteistyö ehkäisevä päihdetyö/asukasosallisuus?				
	Selvitetään lupalausuntomenettelyn käyttöönottoa Pohjois-Karjalassa	EPT-hanke Hyvinvointialue/EPT-asiantuntija AVI/Valvira		2023	

Lähteet

Alkoholilaki 1102/2017

Arpajaislaki 1047/2001

Joensuun kaupunki 2022. [Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2022-2025](#)

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015

Laki hyvinvointialueiden rahoituksesta 617/2021

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021

Liperin kunta 2021. [Mielen hyvinvoinnin ja ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2022–2024](#)

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2019. [Pohjois-Karjala hyvinvoinnin edelläkävijäksi. Hyvinvointistrategia 2020–2025. Julkaisu 194, 2019.](#)

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2020. [Pohjois-Karjalan-hyvinvointistrategian-toimintasuunnitelma. hyvinvointistrategia 2020-2025](#) ja sen [toimintasuunnitelma](#)

STM 2021a. [Päihde- ja riippuvuusstrategia. Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030 \(valtioneuvosto.fi\)](#)

STM 2021b. [Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma. Väliarviointi ja jatkossa tehostettavat toimet vuoteen 2025 \(valtioneuvosto.fi\)](#)

THL 2020. Ehkäisevä päihdetyö. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihde-tyo>

THL 2022. Ehkäisevä päihdetyö -opas kunnille ja hyvinvointialueille. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144684/URN_ISBN_978-952-343-825-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tupakkalaki 549/2016

Siun sote 2022. [Laaja hyvinvointikertomus.](#)